

Λαογραφικό Λεξικό της Ελληνίδας Μαρής

Δρ **Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος**, Παιδοχειρουργός.

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

γιορτάσιμη, η, όλες οι Θεομητορικές γιορτές. Επίσης, η γιορτή του Αγίου Ελευθερίου και του Αγίου Συμεών είναι οι γιορτάσιμες ημέρες της μαμής.

γιορτή της μαμής, η, την 8η Ιανουαρίου οι μητέρες τιμούν τη μαμή πλένοντας τα χέρια της και προσφέροντάς της φιλοδωρήματα. Τα περισσότερα δώρα έχουν σχήμα φαλλικό.

γιορτονόρι, το, η ημέρα του Αγίου Ελευθερίου ή της Παναγίας, που προστατεύουν τη μαμή και την έγκυο. Την τιμά πάντα η μαμή.

γιορτόπιασμα, το, το ζωηρό και υπερκινητικό παιδί που συνελήφθη παραμονή μεγάλης γιορτής, π.χ. του Ευαγγελισμού, των Χριστουγέννων, του Αγίου Πνεύματος ή της Αγίας Τριάδας.

γκαρίλος, ο, το νεογέννητο που συνεχώς κλαίει από κακοπάθημα στον τοκετό (το ανοξαιμικό παιδί).

γκαρώνα, η, η επίτοκος που φωνάζει δυνατά κατά τις ωδίνες του τοκετού.

γκαστριά, η, η εγκυμοσύνη.

γκάστρι, το, η εγκυμοσύνη.

γκαστριάτικο, το, φαγητό κατάλληλο για έγκυο.

γκαστρολογιέμαι, είμαι έγκυος.

γκαστρούδα, η, η μικρή σε ηλικία έγκυος.

γκάστρωμα, το, η εγκυμοσύνη.

γκαστρωμένη, η, η έγκυος γυναίκα, η βαρούμενη. "Όλα του γάμου δύσκολα κι' η νύφη γκαστρωμένη".

γκαστρώνω, καθιστώ έγκυο. "Γυναίκα γκαστρωμένη", "η γυναίκα του ήταν γκαστρωμένη κι' ήτανε όλο αδιαθεσίες".

γκουίζει, κλαίει το μωρό.

γκούσσα, η, η βρογχοκήλη.

γληγοροσύνη, η, η γρηγοράδα. Μια από τις κύριες ιδιότητες και αρετές της μαμής, να τρέχει γρήγορα σε βοήθεια της επιτόκου.

γλυκάδα, η, ο ήπιος, πράος, ευχάριστος και γεμάτος καλωσύνη τρόπος της μαμής, ιδίως προς την πρωτάρα μικρομάνα, κατά τις ωδίνες του τοκετού.

γλυκάνισο, το, σπέρματα ανίσου σε αφέψημα, για τους κολικούς των βρεφών.

γλυκειά, η, η επιληψία, ο σεληνιασμός.

γλυκερήθρα, η, μαγικό φυτό της μαμής, για να θεραπεύει την άρρωση λεχώνα.

γλυκιάρης, ο, το παιδί με επιληψία.

γλυκό, το, 1) η επιληψία, 2) οι κολικοί του βρέφους, 3) κάθε είδος γλυκίσματος.

γλυκοαίματο, το, το αξιαγάπητο παιδί. Τα παιδιά πολυτόκων που δεν έχουν κακοπάθει στη γέννα.

γλυκοβυζαίνω, βυζαίνω πολύ καιρό το παιδί, περισσότερο από χρόνο.

γλυκογαλιάζω, όταν το παιδί μετά τον απογαλακτισμό αρχίζει να θηλάζει πάλι.

Γλυκογαλούσα, η, επίθετο της Παναγίας, που βοηθάει τη λεχώνα να της έρθει πολύ γλυκό γάλα. Λέγεται και Γαλατιανή.

γλυκοδοσία, η, το κέρασμα των επισκεπτών στη γέννηση αγοριού.

γλυκόλογα της μαμής, τα, οι θωπευτικές και ενθαρρυντικές κουβέντες της μαμής, σε επίτοκο πρωτάρα μικρομάνα.

γλυκομάνα, η, 1) αλοιφή της μαμής για το βυζόπονο ή για πληγή της λεχώνας, 2) η καλή μάνα, που θηλάζει ήρεμα το παιδί της.

γλυκομηλιά, η, η πολύτεκνη μάνα, που γέννησε άνετα όλα της τα παιδιά.

γλυκονέρι, το, ιαματικό νερό, που θεραπεύει την ψυχρότητα της νύφης ή το εμπόδημα του γαμπρού την πρώτη νύχτα του γάμου. Το προσφέρει η μαμή με παραινέσεις και ορμήνειες.

γλυκοσάλιση, η, όταν το βρέφος γαλουρίζει (βγάζει άναρθρες κραυγές με πολλά σαλάκια).

γλυκοσπύρια, τα, το μολυσματικό κηρίο του προσώπου των βρεφών.

γλυκύ, το, η επιληψία, ο σεληνιασμός.

γλωσσοδέτης, ο, η αγκυλογλωσσία του βρέφους, ο χαλινός της γλώσσας. Τον κόβει η μαμή τελετουργικά.

γλωσσοφαγιά, η, ο φθόνος, οι επικρίσεις, τα κακόβουλα σχόλια.

γότητες, οι, οι γητευτές, οι πρακτικοί γιατροί, οι αγύρτες, που θεραπεύουν τα ψυχοσωματικά νοσήματα της λεχώνας με επωδές.

γονή, η, ο γόνος, το τέκνο.

γονιμοποίηση, η, η πράξη του γονιμοποιώ, η σύλληψη με τη γενετήσια πράξη.

γομαρόγαλα, το, το γάλα της γαϊδούρας (όνου). Το δίνουν σε πρόωρα βρέφη με δυσπεψία. Επίσης, στον κοκκύτη.

γοργόνι, το, το αρτιγέννητο μιας πολύτοκης γυναίκας, που το ξεγέννησε γρήγορα και χωρίς προβλήματα η μαμή, η οποία από χαρά αναφωνεί: "Μπράβο γοργόνι μου, μπράβο Ήλιε μου, αστέρι μου".

γουδεία, η, ο καρπός της μύκωνος της υπνοφόρου. Η μαμή ποτίζει τη λεχώνα επί αϋπνίας.

γουλιάστρα, η, το πρώτο γάλα της λεχώνας, το κρατούσε η μαμή σε μικρή γυάλα για ιατρικό.

γουλοφάγος, ο, το σκορβούτο.

γρηγορίδια, τα, τα λουσίματα της λεχώνας την τρίτη ημέρα, με βρασμένα νεραντζόφυλλα και άλλα φύλλα αρωματικών φυτών ή θάμνων, για να σηκωθεί γρήγορα.

γυάλινη, η, η λεχώνα τις πρώτες σαράντα ημέρες.

γυναίκα, η, η γυνή, 1) το ενήλικο θηλυκό, 2) η σύζυγος.

γυναικόχορτο, το, στειροβότανο. Όταν η μάνα έχει πολλά παιδιά και είναι άρρωστη, τρώει το στειροβότανο για να κάνει εθελουσία στείρωση.

γυφτοβυζαγμένο, το, όταν την πρώτη εβδομάδα το γάλα της μάνας είναι πικρόχολο, από επιπλοκές της λοχείας, αν η μαμή δεν βρει συγγενή ή γειτόνισσα βυζάστρα, την παραμονή του πρώτου Σαββάτου φωνάζει μια γύφτισσα και η μάνα της δίνει δώρα για να βυζάξει το παιδί. Ο θηλασμός ήταν ζήτημα ζωής ή θανάτου για το βρέφος και η μαμή είχε μεγάλη ευθύνη όταν το παιδί είχε κακοπάθει σε πρωτότοκο μικρομάνα.

δαιμονικά, τα, τα διάφορα κακά πνεύματα που βλάπτουν τη λεχώνα και το παιδί.

δαιμονοπαρμένη, η, η λεχώνα που προσεβλήθη από δαιμόνια (αρμένια). Λέγεται και ασβολωμένη.

δακτυλίδι της μαμής, το, δακτυλίδι με κόκκινη πέτρα, που το δανειζει η μαμή στην έγκυο, αντί αμοιβής, και χρησιμεύει ως κρατητήρας. Προστατεύει από αιμορραγία κατά την εγκυμοσύνη.

δασκάλισσα, η, 1) η γυναίκα του δάσκαλου, 2) η μαμή που δασκαλεύει τις πρωτάρες στην εγκυμοσύνη, 3) η διδασκάλισσα.

δαχτυλοδεικτούμενη, η, όταν ο τοκετός της ανύπαντρης μάνας γίνεται νύχτα, χτυπούν την καμπάνα και μαζεύονται γύρω από το σπίτι χτυπώντας τενεκέδες. Λέγεται και "πομπιωμένη".

Δεκαπεντισμός, ο, όταν μια μάνα βρίσκεται σε κίνδυνο στον τοκετό και τη λοχεία, υπόσχεται στην Υπεραγία Θεοτόκο να περάσει στο ναό το δεκαπενθήμερο του Αυγούστου προσευχόμενη και με αυστηρή νηστεία.

δεξί χέρι, το, το δεξί χέρι αποτελεί ιερό σύμβολο για τη μαμή. Μ' αυτό, βουτηγμένο σε λαδάκι του καντηλιού, κάνει διαστολές του αιδίου και του κόλπου κατά τον τοκετό. Η μαμή πιστεύει ότι με τη βοήθεια της Παναγίας το δεξί της χέρι έχει θεία και μαγική δύναμη.

δέση, η, η γονιμοποίηση της γυναίκας.

δέσιμο, το, το αμπόδεμα, η ορχιπέδη, η από μαγική ενέργεια ψυχική ανικανότητα του γαμπρού την πρώτη νύχτα του γάμου. Υπήρχαν μαμές "Ξαμποδέστριες", που το थेράπευαν.

δευτεραδέλφια, τα, τα παιδιά των δυο μανάδων, της βυζάστρας και της πραγματικής μάνας, που έφαγαν το ίδιο γάλα. Λέγονται και βυζαδέλφια.

δευτέριασμα, το, το τάξιμο για νηστεία της μάνας κάθε Δευτέρα, για όλο το χρόνο, όταν είχε κινδυνεύσει σε τοκετό. Όταν για δεύτερη φορά κινδυνεύσει κατά τον τοκετό, η μαμή την υποχρεώνει για "δευτέριασμα".

δευτεροβυζαγμένος, ο, αυτός που βύζαξε πάλι μετά τον απογαλακτισμό, έχει κακό μάτι και βασκαίνει.

δευτερούλης, ο, το δεύτερο παιδί.

δημόσια, η, η κοινή γυναίκα, η πόρνη,

η παστρική, η πατσαβούρα, η προκομμένη, η πουτάνα, η ξεδιάντροπη, η αντροχωρίστρα, η πομπεμένη, η καλοστεκούμενη, η μορόζα, η βρωμιάρα, η πολιτική, η καύκα, η γραμμένη, η σπιτωμένη, η σκρόφα, η λωλομπερού, η καλή, η μισότριβη, η ξεσκοτισμένη, η ξεσχολιασμένη, η τσενκίνα, η ανοιχτή, η ρουμπαλιά, η πελαριά. Η μαμή ήταν και πρακτική γιάτρισσα των γυναικών αυτών και με συγκατάβαση τις βοηθούσε στις δύσκολες στιγμές τους, ακόμη και στη γέννα.

διαβολόφυτρα, η, το παιδί που γεννήθηκε από ασεφάνωτη γυναίκα κακής διαγωγής.

διαλάλημα, το, η διαλάληση σε όρη και βουνά από τη μάνα με τη βοήθεια της μαμής –από την πρώτη έως την τρίτη ημέρα– του παιδιού που γεννήθηκε αντρειωμένο, δηλαδή με διαστηματομυελία ή μηνιγγοκλή.

διασκέλισμα, το, το διασκέλισμα της στείρας, δηλαδή, όταν η λεχώνα διασκελίζει μετά τη γέννα τις στειρές γυναίκες για να πιάσουν παιδιά.

διάσυρτο, το, το φυτίλι από βαμβάκι. Το χρησιμοποιεί η μαμή σε αποστήματα του μαστού της λεχώνας, μετά το άνοιγμα, για να καθαρίσουν.

δίδυμα, τα, τα παιδιά που γεννήθηκαν από τον ίδιο τοκετό. Λέγονται και διδυμάρικα, διμαρέλια, διπλάρια, μπινάρια, γεμέλλικα, γέμελλα. Θεωρούνται από τη μαμή κακό σημάδι, επειδή το ένα από τα δύο κινδυνεύει στον τοκετό.

διγόνι, το, το υστερότοκο τέκνο της μάνας.

δίκορφο, το, το παιδί που γεννήθηκε με δύο κορυφές στα μαλλιά της κεφαλής. Η μαμή πιστεύει ότι θα παντρευτεί δύο φορές ή ότι θα γίνει δεσπότης. Λέγεται και διπλόκορφο.

διμέλι, το, το δίδυμο.

διμηνίτης, ο, το βρέφος ηλικίας δύο μηνών.

διορθώνω, ανασχηματίζω τη θέση του εμβρύου. Εξωτερικός χειρισμός της γριάς-Μπάμπως σε ανώμαλη θέση του παιδιού.

διπλά, τα, τα δίδυμα, τα διπλάρικα. Τα βαφτίζουν Πέτρο και Παύλο, ή Ελένη και Κωνσταντίνο, ή Κοσμά και Δαμιανό.

διπλάρι, το, το δίδυμο παιδί.

διπλοκανακάρηδες, οι, τα δίδυμα άρρενα μοναχοπαίδια.

διπλόκορφο, το, το παιδί με δύο κορυφές στα μαλλιά της κεφαλής. Πιστεύουν ότι θα παντρευτεί δύο φορές.

διπλοσαραντίδια, τα, 1) οι 80 ημέρες από τον τοκετό. Ο διπλοσαραντισμός γίνεται σε έκτακτη ανάγκη, όταν η λεχώνα δεν μπορεί να πάει στην εκκλησία ακριβώς στις 40 ημέρες. Τότε, πηγαίνει στις 80 ημέρες για την ευχή του σαραντισμού. 2) Τα πρώτα έμμηνα της μάνας μετά τις 40 ημέρες της λοχείας.

διπρόσωπο, το, η προσωπίδα, ο αμνιακός υμένας, που περιβάλλει το πρόσωπο του παιδιού στη γέννα. Το φυλάει η μάνα για περίαπτο, τυχερό.

δίψυχος, η, 1) η έγκυος γυναίκα, 2) η Θεία Μετάληψη, η οποία επιβάλλεται υποχρεωτικά από τη μαμή και τον ιερέα στις επίτοκες, για τους κινδύνους του τοκετού.

δοντάκι, το, το χρυσό δοντάκι, 1) το πρώτο δόντι του βρέφους, 2) η Θεία Μετάληψη του βρέφους μετά το φανέρωμα του πρώτου δοντιού.

δοντόχορτο, το, η ρίζα του ελλέβορου (σκάρφης), για τα χαλασμένα δόντια των εγκύων. Το προμηθεύει η μαμή.

δρακονέρια, τα, τα ανεμονέρια, σκιερές πηγές μέσα στις οποίες ζουν νερόφιδα. Η μαμή απαγορεύει στις έγκυες να πίνουν νερό από αυτές.

δράκαινα, η, η οξεία γαστρεντερίτις των βρεφών.

δρακάκι, το, το νεογέννητο αβάφτιστο βρέφος.

δρακόντια, τα, δυο χοντρές λαμπάδες, τάματα της μάνας, όταν κινδυνεύσει στον τοκετό μαζί με το αβάφτιστο νεογνό (δράκος).

δράκος, ο, το αβάφτιστο αγόρι, ο δρακούλης, ή μπέμπης ή μπουλής. Δράκισσα ή δρακούλα: το αβάφτιστο κορίτσι.

δρακότης, ο, η νόσος "τοξινίσις" των βρεφών. Την θεραπεύει η μαμή με αμπελόνερο και γάλα.

δρεπανόζωμα, το, πριν αρχίσουν οι ωδίνες στην επίτοκο, η μαμή της περιφέρει τρεις φορές γύρω από τη μέση ένα δρεπάνι για να γίνει σιδερένια από τους πόνους και να γεννήσει εύκολα.

δρίμες, οι, οι πρώτες έξι ημέρες του Μαρτίου και του Αυγούστου. Σ' αυτές τις ημέρες οι λεχώνες μένουν κλεισμένες στο σπίτι και δεν πλένουν τα πανιά των βρεφών τους για να μη βγάλουν σπυριά. Δριμώνω=γεμίζω σπυριά.

δριμονάτο, το, το φτωχό θηλυκό, όταν γεννηθεί, το βάζει η μαμή μέσα στο δριμόνι, που δεν έχει πολλές τρύπες, για να μη ζήσει πολλά χρόνια και δωροδοκείται από τον πατέρα!!!

δροσογεννημένο, το, το παιδί που το γέννησε η μάνα μόνη της το πρωί με τη δροσιά στο χωράφι, χωρίς καμιά βοήθεια από μαμή ή άλλη γυναίκα.

δροςόνερο, το, το νερό που ρίχνει κάθε βράδυ για 40 ημέρες μια συγγενής στον τάφο της λεχώνας, που πέθανε ασφάντιστη από επιπλοκές της λοχείας. Γι' αυτό, η ασφάντιστη πεθαμένη λεχώνα λέγεται και δροσοφορτωμένη.

δροςοφορτωμένη, η, η ασφάντιστη πεθαμένη λεχώνα από επιπλοκές της λοχείας. Ραντίζουν τον τάφο της για 40

ημέρες.

δρύμαλα, τα, οι δρίμες, δηλαδή οι πρώτες έξι ημέρες του Μαρτίου και Αυγούστου, που βλάπτουν τις λεχώνες όταν πλύνουν τα ρούχα των παιδιών τους.

δυσμελιάρικα, τα, τα δίδυμα.

δυναμόχερη, η, η παραμαμή, που αντικρατούσε από πίσω την επίτοκο πρωτάρα όταν της έρχονταν οι ωδίνες του τοκετού. Συνήθως ήταν δύο. Τις λέγανε δυναμόχερες και ήταν έμπειρες πολύτεχνες μητέρες.

δυσόσμος, ο, αντιγαλακταγωγό αφέψημα για να σταματήσει το γάλα της μάνας.

δυσκολοκοιμάται, το κακοπαθημένο στον τοκετό νεογνό κλαίει συνεχώς και δυσκολοκοιμάται, γιατί έχει το χαρακτηριστικό ανοξαμικό κλάμα.

δώρα της μαμής, τα, τα δώρα που δίνουν οι γονείς στη μαμή. Αν γεννηθεί αγόρι, ο πατέρας δωρίζει καλά δώρα στη μαμή, χρυσό ή αργυρό νόμισμα. Στη γέννηση κοριτσιού, το δώρο της μαμής είναι ένα πιάτο φακές ή ένα σαπούνι!

δώρεμα της στείρας, το, το ντύσιμο των φτωχών και ορφανών παιδιών από μια στείρα γυναίκα, για να την ευλογήσει ο Θεός να συλλάβει παιδί.

Ε

εβδομήντα, εβδομήντα. Μαγικός αριθμός για τη μαμή. 1) Οι εβδομήντα φλέβες του βυζιού στη γαλακτοφορία, 2) οι εβδομήντα φλέβες του κορμιού στην εγκυμοσύνη, 3) οι εβδομήντα φλέβες των ποδιών της λεχώνας. Αυτές είναι οι πιο επικίνδυνες, γι' αυτό, με εντολή της μαμής η λεχώνα τινάζει τα πόδια της για να διώξει το κακό (σοφή συμβουλή για πρόληψη της εν τω βάθει

θρομβοφλεβίτιδος κατά τη λοχεία).

εγγάστρια, η, η έγκυος.

έγγομος, η, η έγκυος σε προχωρημένη εγκυμοσύνη.

εγγόνι, το, το παιδί του παιδιού κάποιου, ο εγγονός. "Του παιδιού μου το παιδί είναι δυο φορές παιδί μου".

εγκυμοσύνη, η, η κατάσταση της εγκύου, η κυοφορία, η κύηση.

έγκυος, η, αυτή που φέρει έμβρυο στην κοιλιά της, η γκαστρωμένη.

έγνοια της μαμής, η, η φροντίδα και το αμέριστο ενδιαφέρον της μαμής κατά την εγκυμοσύνη, τον τοκετό και τη λοχεία της γυναίκας.

εικονοστάσι της μαμής, το, το μέρος που τοποθετούν τις εικόνες. Στο εικονοστάσι της μαμής υπάρχουν υποχρεωτικά τρεις εικόνες: 1) της Παναγίας με το Χριστό, 2) του Αγίου Ελευθερίου και 3) του Αγίου Στυλιανού. Επίσης, αγιασμός και επιτάφια λουλούδια.

Ειρήνη Αγία, η, προστάτης της λεχώνας και του βρέφους.

έκθεση, η, η εγκατάλειψη νεογνού στο ύπαιθρο από τη μάνα του, συνήθως νόθου.

έκθετο, το, το νόθο τέκνο από κλεψιγαμία.

εκκλησιούλα, η, η μικρή εκκλησία, ο ναΐσκος, το ναΐδριο, το εξωκκλήσι, το ερημοκκλήσι. Σ' αυτές οι στείρες κάνουν σαρανταλείτουργο με νέο... παπά, για να "τεκνίσουν", ή παντρεύονται οι έγκυες, από παράνομο δεσμό, σε στενό οικογενειακό κύκλο.

έκτρωμα, το, το γεννημένο με έκτρωση έμβρυο.

έκτρωση, η, η πρόωρη εκβολή του εμβρύου από τη μήτρα (αυτόματη ή τεχνητή άμβλωση), η αποβολή.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)